

KÖZLEMÉNYEK

10 éves az Archeometriai Műhely (AM)

Ten years of Archaeometry Workshop (AM)

Abstract

This short report summarizes antecedents of this periodical and results of the first decade of operation (2004–2013). Statistical elaboration of the products shows the main directions of Hungarian archaeometrical research with a marked focus on stone implements, their raw material, building stones and ceramics, basically in respect of Hungary and the Carpathian Basin. Most of the articles centre on prehistory, notably the Neolithic period. Thematical issues constitute the main ridge of the communications with numerous international collaboration programs and their results. Apart from a minimal number of printed copies the open-access electronic format renders the communications easily available for the international professional audience, as well as some important Hungarian databases. Search in AM is facilitated by a BibTex type query system. Recently the periodical is indexed by Scopus.

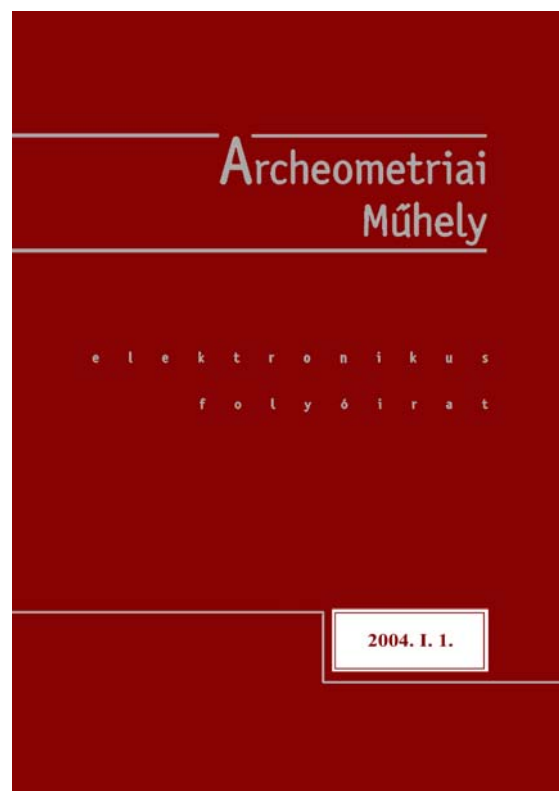
Kivonat

Rövid írásomban a folyóirat előtörténetét és létezésének, valamint eredményeinek egy évtizedét (2004 – 2013) tekintem át. Statisztikai alapú feldolgozásomból világosan kiderül: a hazai archeometria vizsgáldásának legfontosabb iránya a kőnyersanyagok, kőeszközök, őrlőkövek és építőkövek, valamint a kerámia területe, elsősorban természetesen Magyarország és a Kárpát-medence vonatkozásában. A kutatás első helyen kiemelkedő korszaka pedig a neolitikum időszaka. Szinte mindegyik évfolyamban megjelent egy-egy tematikus szám, s ezek között számos nemzetközi együttműködés eredménye olvasható. A kevés számú nyomtatott példány mellett az elektronikus változat a nemzetközi szakmai közönség számára könnyen elérhetővé teszi a periodikát, s ezen keresztül néhány hazai adatbázist is. A folyóiratban történő keresést BibTex rendszerű kereső segíti.

A hazai archeometriai kutatás és a szerkesztőbizottság munkájának elismerését jelzi, hogy a kiadvány bekerült az Elsevier kiadó által működtetett Scopus adatbázisba.

KEYWORDS: ARCHAOMETRY, HISTORY OF SCIENCE, STATISTICS, E-JOURNAL

KULCSSZAVAK: ARCHEOMETRIA, TUDOMÁNYTÖRTÉNET, STATISZTIKÁK, ELEKTRONIKUS FOLYÓIRAT

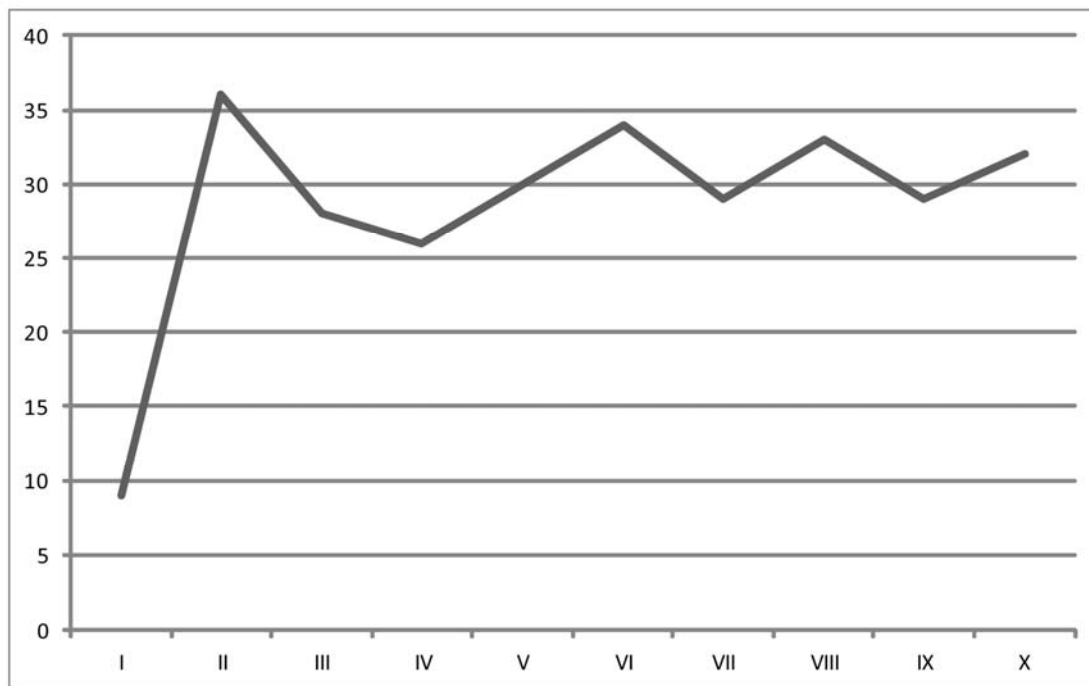
1. ábra: AM címlap

Fig. 1.: Cover of the printed version of AM

Amikor a magyar archeometria folyóiratának egy évtizedét teszem mérlegre, természetesen büszkék lehetünk, és nem feledhetjük el e tudomány történetének első lépéseit megtevő tudós elődeinket. A teljesség igénye nélkül, csak néhányuk neve álljon itt: Bökönyi Sándor, Füzes-Fresch Miklós, Kretzoi Miklós, Krolopp Endre, Loczka József, Miske Kálmán, Nemeskéri János, Neogrády Sándor, Rómer Flóris, Vendl Aladár, Vértes László és Wartha Vince.

Periodikánk közvetlen előzménye az IRAMTO, azaz az „Iparrégészeti és Archeometriai Tájékoztató” című szerény megjelenésű, A4-es méretű, néhány lapos kiadvány, amely a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága kiadásában, a Gömöri János vezette Iparrégészeti (később Iparrégészeti és Archeometriai) Munkabizottság elnökének, majd Járó Márta és T. Biró Katalin szerkesztésében 1982 és 1998 között 16 számot ért meg. Elektronikus változata elérhető a <http://www.ace.hu/iramto/index.html> helyen. Erről az örvendetes tényről T. Biró Katalin az AM 2010. évi VII. évfolyama 2. számában számolt be, szerényen „elhallgatva”, hogy ennek megvalósítása az Ő érdeme.

Az AM (1. ábra) tehát egy évtizede, 2004-ben indult, és jelent meg első száma.

2. ábra: Az írárok összegző statisztikája 2004 – 2013

Fig. 2.: Summary statistics of papers in AM between 2004 – 2013

Jómagam az indulástól a Szerkesztőbizottság tagja vagyok, amelynek jelenleg 9 tagja van (lásd az impresszumban), valamint Járó Márta és Svingor Éva alapító szerkesztők, ma tiszteleti tagok segítik a munkánkat. A szerkesztő a kezdetektől T. Biró Katalin a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa, s ez az intézmény egyúttal a periodika gazdája / kiadója is. Itt kell megemlékezni Kovács Tibor (1940 – 2013) főigazgatóról, aki az első pillanattól tisztában volt a folyóirat korszakos tudománytörténeti jelentőségével és támogatta azt.

Az I. évf. csak egy, a II. négy, a III-V. évf. három, a VI. évf. négy számot tartalmazott. Innentől a 2013. évi X. évfolyamig már minden évet 4 füzet fémjelez. A tíz évfolyam 36 száma 288 írást tartalmaz (2. ábra).

Az angol nyelvű abstract az első számtól van minden cikkhez, ezáltal a nemzetközi kutatás számára teszi hozzáférhetővé a periodikát. Az első, egészében idegen nyelvű cikkek a II/1. számban (Itáliai obszidiánokról és egy nemzetközi építőanyag vizsgálatról) jelentek meg. Az első, teljes egészében idegen (angol) nyelvű füzet a 2006. évi III. évfolyam 1. száma. Ez a MNM-ben az olasz és a magyar kulturális örökség tárgykörében megrendezett konferencia előadásait tartalmazta. A tanulmányokhoz kulcsszavak a II/1. számtól készültek. A folyóirat cikkeihez BibTex rendszerű kereső is igénybe vehető a folyóirat honlapján, amely szerző, cím, tárgyszó és kivonat (abstract) szerint tárja fel a megjelent

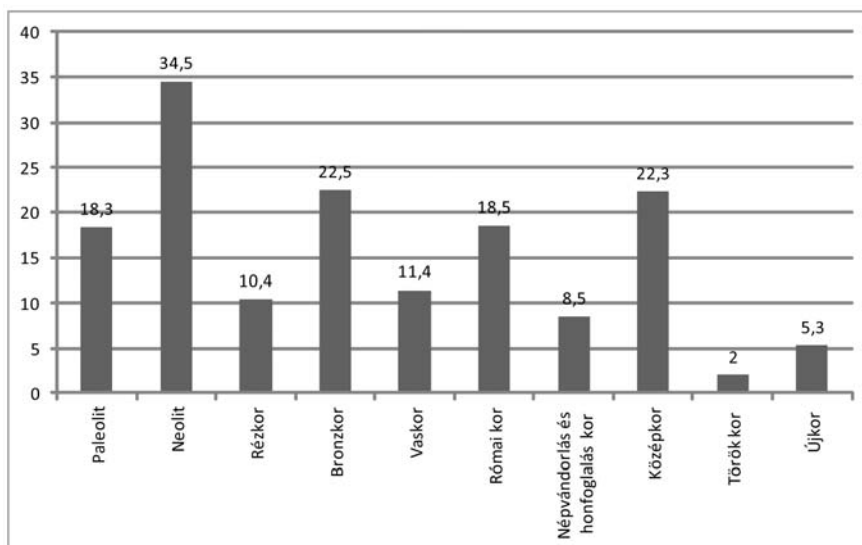
tanulmányokat és egyben beilleszthetővé teszi a nagyobb nemzetközi bibliográfiai rendszerekbe is.

Könyvismertetés először a II/1. számban jelent meg.

Az első tematikus szám a 2005. évi II/2., amely a kerámia vizsgálat témakörében fogant. Ugyanezzel később a 2007. évi IV/2. szám foglalkozott, amely a negyedik tematikus füzet volt. A második tematikus, az olasz–magyar kulturális örökség roncsolás mentes vizsgálatáról szóló 2006. évi III/1. szám. A harmadik a 2007. évi IV/1. a Kretzoi Miklós centenáriumi konferencia anyagát tartalmazza. A nemzetközi archeometriai kutatás másik, nemzetközileg is ismert személyiségével, Vértes Lászlóval kapcsolatos a 2008. évi V/2. szám 6 tanulmánya. Az ötödik tematikus szám a 2008. évi 1., amely a sárospataki „fekete doboz” konferencia tanulmányainak válogatása.

Különlegesnek számít a 2008. évi 3. szám. Ebben 6, a sienai 37. nemzetközi archeometriai konferencián bemutatott előadás, tanulmány formájában olvasható. A hetedik tematikus számnak a 2009. évi 1. füzet tekinthető, amelyben a „geokémiai interpretáció az archeometriai kutatásban” kérdéskört vitatták meg az előadók/szerzők.

A nyolcadik tematikus szám (2009/3) a horvát–magyar együttműködésben történt, a korai neolitikus közösségek köeszközeit vizsgáló TÉT-program eredményeiről számolt be.

3. ábra: A történelmi korokhoz kapcsolódó tanulmányok statisztikája. A tizedes számok arra utalnak, hogy némelyik tanulmány több korszakot is érintett.

Fig. 3.: Publications by archaeological periods. Decimals are results of publications dealing with several periods.

A kilencedik tematikus szám a „Siliceous rocks and their nomenclature - an interface of mineralogy, petrography and archeology WSC2 workshop találkozóján (Budapest, MNM 2010. augusztus 24) elhangzott előadásokat tartalmazó 2010. évi 3. volt.

A tizedik tematikus összeállítást a 2011. évi 2. szám jelenti, amelyet Krolopp Endre tiszteletére a malakológia témakörének szenteltük. A 2011. évi VIII. évfolyam 3. és 4. száma a Miskolcon megrendezett „Archeometria és Kognitív régészeti Konferencia” előadásainak anyagát tartalmazza.

A 2013. évi X. évfolyam 3. és 4. száma a Visegrádon 2013 júniusában megrendezett nemzetközi „Animals and Archaeology Workshop” előadásait tette hozzáférhetővé. Ezáltal a folyóirat szerkesztősége komoly jelzést adott arról, hogy az állatsontok kutatását az archeometria nem mellőzhető területének tartja.

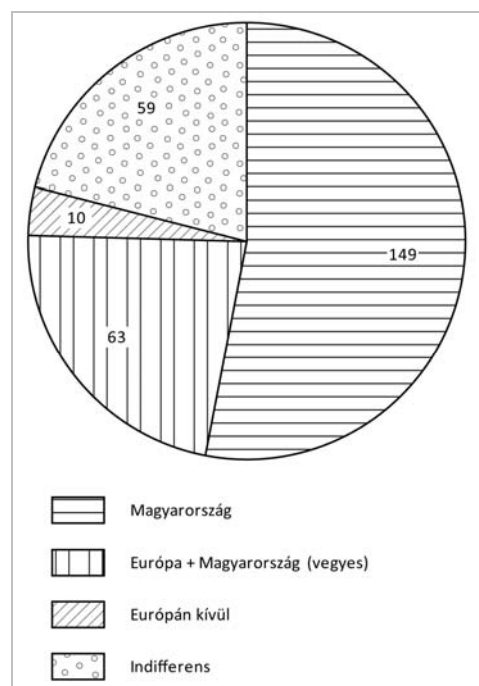
Meglepő módon és meglehetősen megkésve az első, fémmel (bronz) foglalkozó tanulmány csak a 2007. évi IV/3. számban jelent meg. Ezt a „mellőzöttséget” némileg pótolta a témakört érintő 2011. évi VIII/4. szám írásai. „Az archeometallurgia aktuális kérdései – Fémek és társadalom: az archeometallurgia aktuális kérdései Közép-Európában a 21. század kezdetén” című munkaujlás anyaga (2012. évi 2. szám) pedig kitölti a korábbi „fehér foltot”.

Az első, a történelmi Magyarország elcsatolt területeit (ez esetben Erdélyt és a Kárpátalját) érintő archeometriai vizsgálatok újkőkori csiszolt kőeszközöket és pattintott kőeszközöket célzott meg, és a 2008. évi V/2. számban kerültek közzé.

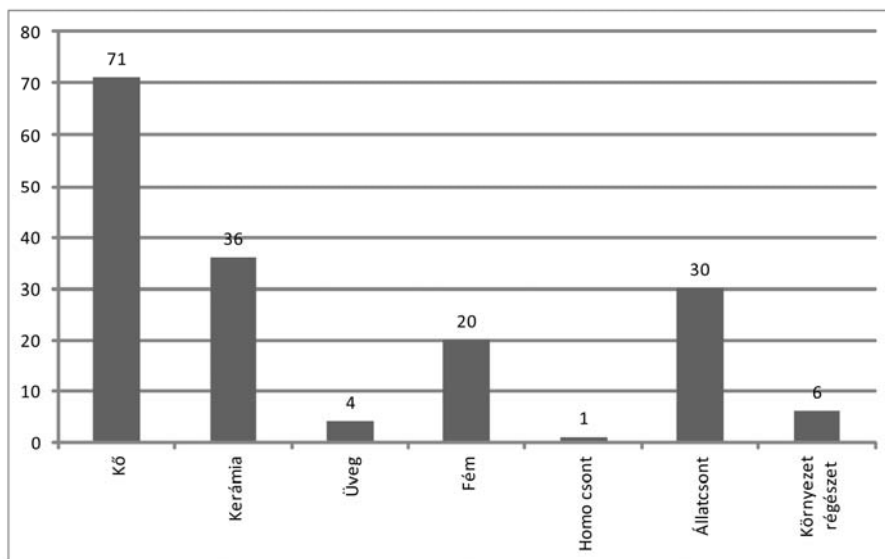
Itt jegyzem meg, azt a számomra fájó hiányosságot, hogy az régészeti-történelmi embertani minták archeometriai tanulmányozásának – egyetlen genetikai cikk kivételével (III. évf. 1. szám) – eredményei nem jelentek meg eddig

periodikánkban. Remélem, a jövőben ez változni fog.

A tíz évfolyam 288 tanulmányából 154 vizsgálódásai kapcsolódnak konkrétan valamelyik történelmi korszakhoz (3. ábra). Itt első helyen 35 publikáció a neolitikummal foglalkozott, s az utolsó helyre 2 tanulmánnyal a török kor került. A képzeletbeli dobogó 2. helyén holtversenyben a bronz- és a középkor áll, míg a 3. helyen – szintén holtversenyben – a paleolitikum és a római kor. (A „csak” módszertani, vizsgálati eljárásokat és módszereket közlő olyan írásokat, amelyek konkrét lelőhelyhez / országhoz nem kötődnek – természetesen nem lehetett az előző szempont szerint besorolni. Ilyennek 58-at ítéltm.)

4. ábra: A tanulmányok topográfiai megoszlása
Fig. 4.: Pie chart of regional relevance of AM studies

5. ábra: A vizsgált minták anyaga szerint
Fig. 5.: Publications by main raw material categories

A tanulmányok topográfiai megoszlása (**4. ábra**): 149 magyar, 63 magyar és egyszerre más európai országot is érint, továbbá 10 az Európán kívüli világgal kapcsolatos. (E nézőpontból az indifferent kategóriába soroltam pl. a nemzetközi konferencia-beszámolókat, a könyvismertetőket.)

A vizsgált minták anyaga szerint (**5. ábra**) a kőzetek / kőeszközök (vakolatot, falfestményt is ide számoltam), a kerámia, az állatsont és a fém a sorrend a publikációk számát tekintve.

Örömmel nyugtázhatom, hogy az AM által fontos hazai adatbázisok váltak hozzáférhetővé. Úgy mint a hazai kerámiavizsgálatok annotált bibliográfiája (2007. évi IV/2.) és a magyarországi archeomágneses adatok (1966–2011) repertórium és mintavételi adattára (2012. évi IX/1.). Ezek hozzáférhetővé tétele ugyancsak szerkesztőnk, T. Biró Katalin és néhány lelkes munkatársa, valamint nem mellékesen a hazai archeomágneses kutatás „atyjának”, azaz Márton Péternek az érdeme. Rövid írásom befejezése előtt okvetlenül szót kell ejtenem a folyóirat háttérmunkájában (pl. diákok képzése, pályázatok elnyerése, konferenciák szervezése) és a tanulmányok írásában oroszánrészt vállalókról. Vitathatatlan T. Biró Katalin szerepe, aki csupán a III. évfolyamban nem publikált, ugyanakkor kilenc évfolyamban 17 önálló írást, valamint 14 társszerzőset (összesen 31) jegyez. Szakmány György esetében 24 társszerzővel írott és 1 önálló szerzőségű cikket vehetek számba. Kasztovszky Zsolt 14 társszerzős és 5 önálló szerzőségű (összesen 19) publikációt mondhat magáénak. Zöldföldi Judit 8 társ- és 1 önálló, Székely Balázs pedig 3 társ- és 3 önálló tanulmány szerzői voltak.

Végezetül megvallom, úgy gondolom, ma is fontos megállapításokat és programot tartalmaz a honi régészet számára Bánffy Eszternek a 2009. évi 1. számban megjelent rövid, ámde világos és lényegre törő „Földindulás? A régészet válsága és változása napjainkban / Landslide? The crisis and changes in archaeology in our days” írása. Feltételezem, a jövő hazai régészetének és benne archeometriájának további alakításához, netán fejlődéséhez – az eddigi és a továbbiakban is garantálható lelkesedéssel – nem lesz elegendő a „nemzeti” jelző intenzív alkalmazása. Míg a magyar jövő alakul, addig táplálkozhatunk a nemzetközi elismerésből, amelyet 2010 közepén nyert el a folyóirat. Bekerült ugyanis az Elsevier kiadó által működtetett Scopus adatbázisba, ahol a cikkek tartalmát indexelik.

Befejezésül – de nem utolsó sorban – a Szerkesztőbizottság és a folyóirat hazai és külföldi olvasóinak nevében is szeretném megköszönni az Országos Széchényi Könyvtár vezetésének, hogy a Könyvtár által működtetett Elektronikus Periodika Adatbázis révén folyóiratunk elérhetősége mindenkor biztosított, továbbá a Nemzeti Kulturális Alapnak, hogy több füzet papírfőnyomában történő kiadását támogatta.

Ilon Gábor

Magyar Nemzeti Múzeum
 Nemzeti Örökségvédelmi Központ
 II. Regionális Iroda
 9700 Szombathely, Szófia u. 33-35.
 9704 Szombathely Pf. 12